

TÜRKİYEDE AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASINA TÜRK TARIMININ UYUM SÜRECİ

Yrd.Doç.Dr. Zübeyir TURAN (*)

1.1. Türk Tarımının “AB Ortak Tarım Politikasına” Uyum Çalışmaları

Türkiye’de diğer ülkelerde veya AB’de olduğu gibi bir yasa ile belirlenmiş tarım politikası uygulaması yoktur. Değişik hükümetlerin kendi dönemlerinde parti programları doğrultusunda bir politika uygulama gayretine girmiş olmalarına karşın, aynı hükümet döneminde farklı bakanların dahi farklı politikalar uyguladıkları gözlenmiştir.

AB'nin uzun yıllar süren çalışmalar sonucu oluşmuş, karmaşık ve başlangıcından günümüze dek önemli reform çalışmaları ile değişime uğramış Ortak Tarım Politikası'na uyumun kolay olmayacağı açıktır. Bu yapısal zorluğun yanı sıra AB'nin Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum süreçlerinde Yunanistan, İspanya ve Portekiz'e üyelik öncesinde tanıdığı geçiş sürelerini, yeni genişleme sürecinde aday ülkelere tanımaması üyelik öncesinde Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyumu zorlaştıran bir başka önemli husustur.

Fiyat ve piyasa mekanizmaları alanında AB ile Türkiye arasındaki temel fark, Türkiye'nin tarımsal destek sistemi olarak daha çok fiyat desteğini, AB'nin ise doğrudan ödeme yöntemini kullanmasıdır. Ancak 26 Nisan 2000 tarihi itibarıyla dört pilot bölgede başlayan ve şu anda bütün Türkiye’de uygulanan, doğrudan gelir desteği uygulamasının başlaması Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum çerçevesinde atılmış önemli bir adımdır. Bu bağlamda, AB'nin hiç kullanmadığı dağınık yapılı ve yüksek maliyetli girdi desteğinin yerine doğrudan gelir desteği kullanılmaktadır.

AB’de destek kuruluşlarının tek ve merkezi olmasının aksine Türkiye’de ürüne göre değişmesi, AB’nin destek mekanizmalarını, ürünlerin kalitesi ve bölgenin gelişmişlik düzeyine göre ayarlayabilmesi, buna karşılık Türkiye’de söz konusu unsurların dikkate alınmaması, Türkiye’deki üretici örgütleri yapılanmasının AB’deki kadar güçlü olmaması, iki mekanizma arasındaki diğer önemli farklardır. (Benli,2004,s.29)

Bunun yanı sıra AB'nin kapsamlı yapısal politikalarına karşılık, Türkiye’de devlet tarafından uygulanan kırsal kalkınmaya yönelik eğitim faaliyetleri ve yayınlar dışında doğrudan tarımla ilgili yapısal politika bulunmamaktadır. Ancak 2008 yılında

(*) Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

tamamlanması planlanan GAP projesinin tarım sektörü ve kırsal kalkınma üzerinde çok önemli etkileri olacaktır. Türkiye'nin ekilebilir alanlarının %10'dan fazlasının bulunduğu bölgede 22 baraj, 19 hidroelektrik santral kurulması ve bu çerçevede işlenmiş gıda, tekstil, deri gibi tarıma dayalı sanayi kollarının geliştirilmesini içeren GAP çerçevesinde ulaşım ve haberleşme gibi altyapı hizmetlerinin de oluşturulması öngörülmektedir. Bölgesel geliri dört katına çıkarması ve 1,5 milyon kişiye yeni iş imkanı oluşturması beklenen bu proje nedeniyle Türkiye'de kırsal kalkınma politikalarının yakın bir gelecekte yeniden ele alınması gerekeceği savunulabilir.

Türkiye'de tarım sektöründe kullanılan finansman kaynakları değerlendirildiğinde etkinlikten uzak birçok dağıtık fon bulunduğu görülmektedir. Türkiye'nin öncelikle iç finansman kaynaklarını Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA) benzeri bir ulusal tarım fonunda birleştirmesi gerekmektedir. Dış kaynaklı finansman olarak ise Avrupa Birliği Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı (SAPARD) benzeri bir programın Türkiye'ye de sağlanmasının büyük yararı olacaktır. (www.tarim.gov.tr)

Avrupa Birliği Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı (SAPARD), Aday ülkelerin tarım sektöründeki yapısal sorunlarının çözümü, tarımın modernizasyonu ve kırsal kalkınma konusundaki faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur. 2000-2006 dönemi için yıllık 520 milyon Euro'luk bütçeye sahiptir.

Türkiye'ye Helsinki Zirvesi'nde resmi olarak aday statüsü verilmesini takiben 11 Nisan 2000 tarihinde gerçekleştirilen 39. Türkiye AB Ortaklık Konseyi'nde kabul edilen karar gereğince AB ile tarım konusunda mevzuat uyumunu takip edecek ve Ekim ayına kadar hazırlanacak ulusal programın tarım bölümüne ilişkin çalışmalarını izleyecek bir Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi oluşturulmuştur. (AKTT,2000,s.49) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı başkanlığında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı temsilcilerinden oluşan ve Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum konusunda önemli bir yapılanma olan söz konusu Komitenin çalışmaları devam etmektedir.

AB'ye adaylık sürecinde kamu kurum ve kuruluşlarının hazırlık ve çalışmalarında iç eşgüdüm ve uyumun yönlendirilmesi ve yürütülmesini sağlamak üzere kurulan AB Genel Sekreterliği'nin ana hizmet birimleri arasında Tarım ve Balıkçılık Dairesi'nin yer alması da tarım alanındaki uyum çalışmalarının ivme kazanacağına işaret etmektedir.

Türkiye'de tarımsal faaliyetler bölgenin ve iklimin (ağırlıklı olarak Akdeniz iklimi) hazır olarak sunduğu imkanlar çerçevesinde gelişen birkaç sektör haricinde, dışarıdan kayda değer katkıda bulunulmaksızın sürdürülmektedir. Politikaların kalkınma planlarıyla başladığı 1980'li yıllara kadar, birkaç geleneksel ürün dışında, ülkedeki tarımsal faaliyetler ticari bir nitelik kazanamamıştır. Genelde istikrarlı bir

çerçevesi olmayan Türk tarım politikası uygulamaları, Osmanlı Toprak Düzeni'nden kalan bozuk bir tarımsal yapı üzerinde, Cumhuriyet döneminin ilkeleri ile oluşturulmuş, içerde destekleyici ve müdahaleci, gümrüklerde ise koruyucu bir görünüm vermektedir. Yazılı biçimde politika belirlenmesi Kalkınma Planları ile başlamıştır.

1.1.1. Türkiye - AB Tarım İlişkileri

Ankara Anlaşması'nda yer verilen açık hüküm, bu Ortaklığın tarım sektörünü de kapsayacağını belirtmektedir. Ayrıca 1973'de bu Anlaşma'nın uygulama esaslarını belirleyen Katma Protokol yürürlüğe girmiş ve 1964'den beri devam eden hazırlık dönemini takiben girilen geçiş dönemi belirlenmiştir. Bu geçiş döneminde; tarım da dahil olmak üzere Gümrük Birliği'nin tamamlanması için yapılacaklar belirtilmiştir. Bu süreç içinde Türkiye'de genel anlayış AB'nin Türkiye'ye Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum sürecinde teknik ve mali katkıda bulunması gerektiği yönünde olmuştur.

1995 yılında alınan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile sanayi ürünleri bakımından Gümrük Birliği tamamlanırken tarım sektöründe, serbest dolaşımın tesisi için bir ek süreye daha ihtiyaç duyulduğu hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, halihazırda, tarım bakımından geçiş dönemi devam etmektedir. (Ceyhan,1999,s.58)

Aralık 1997'deki Lüksemburg Zirvesi Türkiye ile AB arasındaki siyasi diyalogun dondurulması ile sonuçlanmıştır. Zirve, Türkiye'yi aday ülkeler içine almayarak, 10 Merkez ve Doğu Avrupa ülkesi için de bir anlamda yol haritası belirlerken, Türkiye için ilişkilerin geliştirilmesi içerikli somut bir hedefe yönelik olmayan "Avrupa stratejisi" çizmekle yetinmiştir. Zirve Türkiye-AB ilişkilerine son derece olumsuz bir şekilde yansırken, strateji belgesinin tarıma ilişkin bölümünde Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum sürecinde AB yardımına ihtiyaç duyacağı hususu ilk kez kabul edilmiş olduğu için tarım ilişkileri açısından önem arz etmektedir. Ayrıca belgede tarım için bir eylem planına da yer verilmiştir.

Nihayet, Helsinki Zirvesi'nde adaylığın teyit edilmesi ile, Türkiye'nin AB'ye katılımı ve dolayısıyla Türk tarımından Ortak Tarım Politikası (OTP) ile uyum gerekliliği geri dönüşsüz bir sürece girmiştir.

Kasım 2000'de yayımlanan ve tarıma ilişkin yönleri aşağıda irdelenen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde katılım müzakerelerine başlanması için Türkiye'nin yerine getirmesi gerekli kurallar yer almaktadır.

Her ne kadar Ortak Tarım Politikası (OTP) uyumu açısından dikkate değer bir yol kat edilmemişse de, Ankara Anlaşması'ndan itibaren Türkiye kaynaklı tarım ürünlerine AB pazarına tek yönlü tercihli giriş imkanı sağlanmıştır. Bu uygulamaların en kapsamlısı 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde, Türkiye menşeli tarım ürünlerinin tamamına sağlanmış olan ad-valorem tabiatlı vergi muafiyetidir. 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile de AB, Türkiye'ye 1998 yılına değin tanıdığı olduğu tüm

tavizleri (bir kısmını geliştirmek suretiyle) konsolide etmiş ve Türkiye ilk kez bu karar ile AB kaynaklı bazı tarım ürünleri için tercihli uygulama sağlamış bulunmaktadır. (Öncel,1998,s.25)

Katılım Ortaklığı Belgesi'ne cevaben hazırlanmış olan "Ulusal Program"ın Amaçlar, İlkeler ve Politikalar başlığı altında, aşağıda yer alan hususlar vurgulanmaktadır. Bugün artık Ulusal Program'da yer alan hususlar bir zamanlar kalkınma planlarında yer aldığı gibi, kamu kurumları için Türkiye'nin AB'ye üye olma kararlılığında bir değişim olmadığı sürece emredici mahiyettedir. Zira, Ulusal Program'ın Genel İlkelere İlişkin 2. maddesinde "Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, Ulusal Program'da yer alan çalışmaları zamanında ve öngörülen hedefler doğrultusunda gerçekleştirmeleri esastır" denmekte, aynı zamanda, Türkiye'nin AB müktesebatını özümseme iradesi tamdır." ifadesine yer verilmektedir.

Böylece, nihayet Ankara Anlaşması ile hukuken başlayan ancak ciddi bir şekilde uygulamaya koyulmamış olan tarım politikasının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'na uyum sürecinde, taahhütte bulunmanın ötesine geçilmiş, uygulama aşamasına girilmiştir.

1.1.2. Ulusal Programda Yer Alan Taahhütler

1.1.1.2. Amaçlar, İlkeler ve Politikalar Ulusal Program

Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)'ne paralel olarak, bir Ulusal Program hazırlanmış ve KOB ile kendine verilen görevlerin yerine getirilmesi için bir takvim sunulmuştur. Bu programın hayata geçirilebilmesi için de, AB Genel Sekreterliği koordinasyonunda 9 alt komite oluşturulmuş, bunlardan "Tarım ve Balıkçılık" alt komisyonunun koordinasyonu Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na verilmiştir.

Bunun dışındaki oluşturulan komitelerin çalışmalarına ilgili konularda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nca katılım sağlanmıştır. Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesinin görev alanına giren AB mevzuatının hacimli olması nedeniyle, bu komite altında 7 çalışma grubu oluşturularak uyum çalışmaları başlatılmıştır.

Türkiye ulusal ihtiyaçları, Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum yükümlüğü ve Dış Ticaret Ortaklığı (DTO) nezdindeki taahhütleri ile uyumlu olarak rasyonel, etkin, örgütlü, rekabet gücü yüksek ve sürdürülebilir bir tarım sektörü oluşturmaya çalışacaktır. Piyasa fiyatına müdahale yöntemleri terk edilecek, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları devreye sokulacaktır. Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının geliştirilmesi sağlanacaktır. Tarımsal veri tabanının kullanan Tarım Bilgi Sistemi, vadeli işlemler borsası, sözleşmeli tarım ve stok yönetimi araçlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin şekilde uygulamaya

koyulması sağlanacaktır. Gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla "bölgesel" özel programlar geliştirilecektir. Kırsal alanda tarım-dışı sektörlere destek verilmesi ve kırsal sanayinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır. tarımdan çekilecek nüfusa, yeni istihdam imkanları oluşturacak projeler geliştirilecektir. (Uludağ,2001,s.73)

Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi için kaliteli hammaddenin temini ile tarımsal sanayiye dönük sözleşmeli üretim yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin özzerleştirilmesi sağlanırken, Kamu tarafından yapılmakta olan bir kısım görevler üretici organizasyonlarına devredilecektir. Doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması, gen kaynakların korunması ve saklanması sisteminin kurulması sağlanacaktır. Çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmaya özen gösterilecektir. Detaylı toprak etütlerinin ve toprak haritalarının yapılması ile toprakların kullanım ve korunmasına ilişkin bir kanun çıkarılması, kadastro çalışmalarının tamamlanması ve toprak veri tabanının oluşturulması sağlanarak Arazi Kullanım Planı hazırlanacaktır.

1.1.1.3. Ulusal Programın Tarıma İlişkin Hükümleri

Helsinki Zirvesi sonrasında ülkemizin tam adaylık sürecinin başlamasıyla, AB Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı belgesine paralel olarak bir ulusal program hazırlanmıştır. Ulusal Program kapsamında, kısa ve uzun vadede yapılması taahhüt edilen konular şunlardır.

Kısa Vadede

1) Etkin bir arazi kayıt sisteminin, hayvan kimlik sistemlerinin ve bitki pasaport sistemlerinin geliştirilmesi ile tarımsal pazarların izlenmesi ve çevresel, yapısal ve kırsal kalkınma tedbirlerinin uygulanması için idari yapıların geliştirilmesi.

2) Hayvan ve bitki sağlığı konularında Topluluk mevzuatıyla uyum için bir strateji belirlenmesi, özellikle laboratuvar testleri ve denetim düzenlemeleri konularında olmak üzere, yürütme kapasitesini iyileştirmek ve hayvan ve bitki hastalıkları ile mücadele konularındaki Topluluk mevzuatına uyuma öncelik verilmesi.

3) Bir kaynak yönetimi politikası, denetim kontrol önlemleri yoluyla kaynakların kullanımı, balıkçılık pazarlarını ve yapısal gelişmeleri izlemek üzere idari yapıların kurulması ve balıkçılık filosu kaydının yerine getirilmesi, tarımsal reformlara devam edilmesi.

Orta Vadede

1) Tarımsal ve kırsal kalkınma politikalarında AB müktesebatına uyum hazırlıklarının tamamlanması.

2) AB'nin hijyen ve halk sağlığı standartlarına uyum sağlamak için gıda işleme tesislerinin (et, süt işleme tesisleri) modernizasyonu, test ve teşhis imkanlarının daha da artırılması.

3) Ortak Balıkçılık Politikası'nın uygulanması ve yürütülmesi için kapasite geliştirilmesinin tamamlanması.

4) Türkiye'deki balıkçılık ürünlerinin kalite ve standartlarının geliştirilmesine devam edilmesi hususlarında çalışmalara devam edilmesi.

5) Tarım reformlarının en kısa zamanda tamamlanması öngörülmektedir.

1.2. AB Tarım Politikasına Uyum

1963 tarihli Ankara Anlaşması, belirli aşamalardan geçilmesini takiben Türkiye'nin AB'ne tam üye olmasını öngörmektedir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üç aşama öngörülmüştür. 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile geçiş döneminin süresi ve bu dönemde, tarım da dahil olmak üzere taraflar arasındaki ticarete geçerli olacak kurallar tespit edilmiştir. Ankara Anlaşması'nda "Ortaklık Rejimi"nin, Topluluğun Ortak Tarım Politikasını (OTP) göz önünde bulunduran özel usullere göre, tarım ve tarım ürünlerini kapsadığı belirtilmiştir. Topluluk, Ankara Anlaşması ile tek taraflı olarak Türkiye çıkışlı bazı tarım ürünlerine indirimli tarife kontenjanları tanımıştır. (Yıldırım,2000,s.7)

Geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol, esas olarak, Ortaklık Anlaşmasının asıl hedefi olan tam üyelik yönünde tamamlanması gerekli olan Gümrük Birliğinin tesisine yönelik ticaret ve rekabet alanlarına dair düzenlemeleri içermektedir.

1973-1995 arasında 22 yıl süren geçiş döneminin tamamlanmasını takiben, Türkiye - AT Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı Kararı ile Gümrük Birliğinin son aşamasının uygulanmasına dair esaslar belirlenmiştir. Katma Protokol'de; 22 yıllık dönem sonunda, Türk tarımının Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyumunun sağlanması için Türkiye'nin gerekli Ortak Tarım Politikası (OTP) tedbirlerini alması, Ortaklık Konseyi'nin, Türkiye'nin 22 yıllık dönem sonunda (1995 yılı sonunda) Ortak Tarım Politikası (OTP) tedbirlerini aldığını belirlemesini takiben tarım ürünlerinin serbest dolaşımı ile ilgili hükümleri tespit etmesi ve Türkiye ile Topluluğun birbirlerine tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı tercihli bir rejim uygulaması öngörülmüştür.

Bu hususlar çerçevesinde, Topluluk Türkiye'den ithal ettiği bazı ürünlere gümrük muafiyeti, bazılarında da çeşitli oranlarda gümrük indirimi uygulamıştır. Topluluğun Türkiye'ye tanıdığı bu tercihli rejim, Ortaklık Konseyinin 1980 yılındaki 1/80 Sayılı Kararı ile iyileştirilmiştir. Türkiye ise ilk defa, 1993 yılı İthalat Rejimi Kararı

ile, bazı tarım ürünlerinde AB'ye yaklaşık %30 gümrük indirimi şeklinde bir tarım tavizi sağlamıştır. Bu tavizler daha sonraki yıllarda iyileştirilmiştir. (www.tarim.gov.tr)

1.2.1. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (Gümrük Birliği Anlaşması)

Kamuoyunda Gümrük Birliği Anlaşması olarak bilinen, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ile AB arasında bir gümrük birliği kurulmuştur. Katma Protokol'de öngörülen 22 yıllık dönem içerisinde Türk tarımının Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyumu konusunda kayda değer bir gelişme sağlanamadığından, tarım ürünleri gümrük birliği dışında bırakılmış, işlenmiş tarım ürünleri Gümrük Birliğine dahil edilmiştir.

Avrupa Topluluğu'nu kuran 1957 tarihli Roma Anlaşmasında tarım ürünleri; bitkisel ve hayvansal ürünlerle, su ürünleri ve bunların ilk işlenme aşamasında elde edilen ürünler olarak tanımlanmaktadır. AB'de; et, süt, bitkisel ve hayvansal yağlar, şeker, taze ve işlenmiş meyve-sebze, hububat, un gibi tarım ürünleridir. Dolayısıyla bu tarım ürünleri gümrük birliğinin dışındadır. Temel tarım ürünü olarak adlandırılan süt, şeker ve hububatın ikinci defa işlenmesi ile elde edilen ürünler ise işlenmiş tarım ürünü olarak kabul edilmektedir. (Demir,1998,s.29)

Gümrük birliğine dahil olan işlenmiş tarım ürünlerinin başlıcaları; makarna, meyveli yoğurt, margarin, tatlı mısır konserveleri, çikolata, kakao, şekerlemeler, ekmek-pasta-kek-bisküviler gibi unlu mamuller, patates unu ve ezmesi, malt hulasası, çay, dondurma, meyve suları hariç alkolsüz içkiler ve çocuk mamalarıdır.

İşlenmiş tarım ürünlerindeki gümrük vergileri, sanayi payı (sabit unsur) ve tarım payı (değişken unsur) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Gümrük birliği kapsamındaki işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payları sıfırlanmış olup, tarım payları üzerinden her iki tarafın da korumacılık politikaları devam etmektedir.

Tam üyelik hedefini öngören bir anlaşma olarak Ortaklık Anlaşması, ilke olarak ticarete konu bütün ürünlerin Gümrük Birliği kapsamına alınması hükmünü amirdir. Bu husus gerek Katma Protokol'de gerekse 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı'nda teyid edilmektedir. Ancak, Katma Protokol'de, tarım ürünlerinde de serbest dolaşımın tesis edilmesi hedefi gösterilirken, bunun, Türkiye tarafından, Topluluğun Ortak Tarım Politikasının (OTP) üstlenilmesi halinde mümkün olacağı belirtilmiş ve bu hedefe varılması için de 22 yıllık geçiş süresi tespit edilmiştir. Bir başka ifade ile, 22 yıllık geçiş dönemi sonunda sanayi ürünleri itibarıyla gümrük birliği tamamlanmış olacak, tarım ürünleri bakımından ise serbest dolaşıma geçilebilmesi için gerekli bütün şartlar olgunlaşmış olacaktır.

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararında ayrıca, Türk tarımının Ortak Tarım Politikası (OTP) uyumu için herhangi bir tarih belirtilmeden ek bir süre verilmiş ve tarım ürünleri ticaretinde AB ile Türkiye'nin birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri

aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak biçimde geliştirmeleri öngörülmüştür. Böylece, Katma Protokol ile Türkiye lehine işleyen rejimin, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile karşılıklı çıkar sağlayacak şekilde gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır. (AKTT,1999,s.36)

Katma Protokol'de, serbest dolaşım tesis edilinceye kadar tarafların, aralarındaki tarımsal ürün ticaretinde karşılıklı olarak tarife tavizleri tanımaları da hükme bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde, çeşitli Ortaklık Konseyi Kararları ile Topluluk tarafı, hemen hemen bütün tarımsal ürünlerde Türkiye'ye, ad-valorem gümrük vergisi muafiyeti, tarife kotaları kapsamında muafiyet, spesifik vergi indirimi ve muayyen takvimler çerçevesinde gümrük vergisi muafiyeti şeklinde pazara giriş kolaylıkları tanımıştır.

Geçiş dönemi boyunca, benzer yükümlülüğü olduğu halde Türkiye, tarım ürünleri ithalatında Topluluğa kayda değer bir taviz tanımamıştır. Nihayet, 1993 yılında, gerek Katma Protokol'ün ilgili hükmü gerekse ilgili Uluslararası Gümrük İşbirliği Teşkilatı (GATT) kuralları gereği, karşılıklı tarım ticaretinde taviz dengesinin tesisi amacıyla Topluluk ile taviz müzakerelerine başlanmıştır. Müzakerelerin başlamasından sonra AB'ne üç yeni üyenin katılması, Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasının tamamlanması ve bu Anlaşmanın ithalatta tatbik edilen bazı koruma tedbirlerinde değişikliğe gitmesi gibi bazı teknik sebeplerle de, Türkiye'nin 1995 yılına kadar yararlarına geldiği tavizlerde değişiklik yapılması ihtiyacı belirlemiştir.

AB ile 1993 yılında başlayan ve 13 tur süren müzakereler neticesinde, ülkemiz ile AB arasında tarım ürünleri ticaretinde tercihli (tavizli) rejimi genişleten Protokol, 25 Mart 1997 tarihinde imzalanmış 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı olarak yürürlüğe girmiştir. (www.tarim.gov.tr) Anılan Karar gereği, domates salçasında Topluluğun açmayı taahhüt ettiği 30.000 ton/yıl seviyesindeki muafiyete tabi tarife kotası uygulaması 1997 yılında, fındık için taahhüt ettiği % 3 oranındaki indirilmiş sabit gümrük vergisi uygulaması ise 1999 yılı başında uygulamaya konulmuştur.

Söz konusu Ürün Kalitesinin Verimliliği, Müşteri Güvenirliliği (OKK) ile Türkiye'nin AB'ne yönelik tarımsal ürün ihracatının, 2002 yılı verilerine göre, % 97'si herhangi bir şekilde tavizden yararlanır hale getirilmiştir. Türkiye'nin Topluluk lehine, seçilmiş ürünler itibarıyla tanıdığı tavizler ise AB menşeli tarım ürünleri ithalatımızın yaklaşık % 32'sini kapsamaktadır.

Bu rejim ile; Türkiye'nin AB'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatının %76 olan tavizli oranı %93'e, AB'nin Türkiye'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatının %7 olan tavizli oranı ise, %33'e çıkarılmıştır. Hayvan sağlığı gerekçesiyle Dünya Ticaret Örgütü kurallarına da uygun olarak getirilen tedbirler nedeniyle, söz konusu Protokol ile AB'ye verilen 19 bin tonluk et tavizi yürürlüğe konulmamış, buna, AB haksız bir şekilde misilleme yaparak, salça, fındık ve karpuzda verdiği tavizleri askıya almıştır.

Roma Antlaşması'nın II sayılı Ek'i dışında olup, "işlenmiş tarım ürünleri (İTÜ)" olarak tanımlanan ve imalatında hububat, şeker ve süt gibi temel tarım ürünleri kullanılan bir kısım üründe AB, ad-valorem vergilerle (sanayi koruması/sanayi payı) birlikte spesifik vergi (tarımsal koruma/tarım payı) de uyguladığından ve bu ürünler sanayi payları itibariyle Gümrük Birliğinin kapsamında mütalaa edildiğinden Türkiye de 1/95 çerçevesinde aynı sistemi tesis etmiştir. Bu çerçevede, taraflar karşılıklı olarak sanayi paylarını sıfırlamış olup, tarımsal koruma bakımından ise otonom olarak hareket etmektedirler. Ayrıca, her iki taraf, üçüncü ülkelerden ithalatta da tarım payından ileri gelen koruma oranlarını birbirlerinden bağımsız olarak tesis etmektedirler.

2004 yılı itibariyle tarım mevzuatlarının AB'ye uyumu konusunda gerekli çalışmalara hız verildiğini söyleyen Tarım ve Köyişleri Bakanı Sami Güçlü konuyla ilgili mevzuatların AB'ye uygun hale getirileceğini ifade etmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanı Sami Güçlü, tarım mevzuatının Avrupa Birliği'ne uyumu konusundaki çalışmalara hız kazandırıldığını belirtmiştir. Tarım, hayvancılık ve balıkçılık alanında kısa ve orta vadede yapılması gerekenleri açıklayan Bakan Güçlü, konuyla ilgili çalışmaların hızlı ve etkin bir şekilde devam ettiğini, mevzuatların AB'ye uygun hale getirileceğini kaydetti. (www.tarim.gov.tr)

a) Kısa Vadedeki Uyum Çalışmaları

Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin (IACS) kurulması için gerekli yasal düzenlemenin ve uygulamanın gerçekleştirilmesi için ulusal mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılacağını kaydeden Bakan Güçlü, kısa vadede gerçekleştirilecek projeleri şöyle sıraladı: "Organik Ürün ve Girdilerin Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun çıkarılacak. Türkiye'nin tarım politikalarında etkin bir biçimde kullanabileceği Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın (FADN) kurulmasına ilişkin mevzuat uyumu sağlanarak gerekli kurumsal kapasite çalışmalarına başlanacaktır. Bütün ürün grupları için geliştirilen ortak piyasa düzenlerine yönelik AB mevzuatı ile ortak piyasa düzenine tabi olmayan ancak belirli bir üretim modeline tabi tutulan ve yardım mekanizması oluşturulan ürünler için geliştirilmiş mevzuat incelenecektir. Topluluk bitki sağlığı mevzuatı belirlenen takvim çerçevesinde üstlenilecek, bitki sağlığı alanında sınır kontrol noktalarının belirlenmesi, ticari ve teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin koşul ve kuralları belirleyen AB mevzuatına uyum sağlanacaktır. Veterinerlik Çerçeve Kanunu hazırlanacak ve ilgili kurumların hayvan hastalıkları ile ilgili gözetimi yürütebilecek teknik imkanlara kavuşturulması amacıyla, alt yapıları güçlendirilecek ve sınır kontrol noktalarındaki kurumsal kapasitenin artırılması için çalışmalar başlatılacaktır. Balıkçılık yönetimi, kontrol, pazarlama ve yapısal uyuma ilişkin mevzuat uyumuna yönelik hazırlıklar en kısa zamanda tamamlanacaktır." (www.tarim.gov.tr)

b) Orta Vadedeki Uyum Çalışmaları

Orta vadede Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin (IACS) kurularak işleyen bir sistem haline getirileceğini kaydeden Bakan Güçlü, Doğrudan Gelir Desteği ve diğer destek mekanizmalarının AB'dekine benzer bir yapıya dönüştürülmesi için arazi parseli tanımlama sisteminin de oluşturulacağını açıklamıştır.

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA) konuları kapsamında harcama ve düzenlemelerini gerçekleştirecek "ödeme kuruluşu"na yönelik çalışmaların tamamlanarak bu kuruluşun kurulacağını ifade eden Güçlü, orta vadede gerçekleştirilecek diğer çalışmaları şöyle sıraladı: "Ödeme kuruluşunun yapılandırılmasında, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde Avrupa Birliği Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı (SAPARD) veya benzeri bir programdan faydalanması kararı alınması ihtimali göz önünde bulundurulacaktır. Bu ihtimal çerçevesinden ayrıca, bu programdan yararlanmaya başlamak için ön şart olan Avrupa Birliği Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı (SAPARD) planının alınacak teknik yardım yolu ile hazırlanmasına başlanacaktır. Ayrıca Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN) işler hale getirilecektir. AB Ortak Tarım Politikası kapsamında tarımsal ürünler ve üreticiler için geliştirilen bütün yardım ve destek mekanizmalarına yönelik yasal dayanağı oluşturmak üzere, Ortak Piyasa Düzeni Çerçeve Kanunu çıkarılacak ve idari yapıların bu çerçevede oluşturulmasına başlanacaktır. Başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü'nün kurulması olmak üzere, uyum sağlanan ve sağlanacak AB bitki sağlığı mevzuatının uygulanmasına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi orta vadede gerçekleştirilecektir. Kamu sağlığı programlarına destek verecek veterinerlik laboratuvarları güçlendirilecek ve hayvan refahı konusunda gereken idari düzenlemeler tamamlanacaktır. Gıda işleme tesislerinin modernizasyonu için gerekli finansman ihtiyacı ve modernizasyon planı alınacak teknik yardım yolu ile belirlenecek ve Türkiye'nin diğer aday ülkelerin kullanımına açılan, Avrupa Birliği Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı (SAPARD) benzeri bir programdan yararlandırılması halinde modernizasyon çalışmaları hızla gerçekleştirilecektir. AB kırsal kalkınma mevzuatına uyum hazırlıkları çerçevesinde topluluk kırsal kalkınma mevzuatına paralel biçimde, ödeme kuruluşu, bölgesel komiteler gibi idari yapılar oluşturulacaktır. Balıkçılık yönetiminin kurumsal kapasitesi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde Su Ürünleri Genel Müdürlüğü veya benzeri müstakil bir yapı kurulması suretiyle yeniden organize edilerek güçlendirilecektir. Balıkçılık yönetimi, kontrol, pazarlama ve yapısal uyum çalışmaları AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilecek; AB mevzuatı ile uyumlu bir bilgisayarlı balıkçı tekne kayıt sistemi geliştirilecek ve uygulanacaktır. (www.tarim.gov.tr)

1.1.2. Türkiye İçin Avrupa Stratejisi ve Tarım

Tarım sektöründe, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde yol haritası, AB Komisyonu tarafından 3 Mart 1998 tarihinde yayımlanan ve 15-16 Haziran 1998 tarihlerinde

gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi'nde onaylanan "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" adlı raporda belirlenmiştir.

Stratejinin "Tarım" bölümünde; Türkiye'nin tarım politikasının Ankara Anlaşması ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında öngörülen bir hedef olarak, tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli olan AB Ortak Tarım Politikası'na ilişkin tedbirleri benimseyecek şekilde uyarlanmasının gerekeceği belirtilmekte, ülke tarımının özelliklerini dikkate almak suretiyle, Türkiye'nin Topluluk müktesebatını benimsemeye teşvik edilmesi ve bu doğrultuda, AB Komisyonunun, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine uygulanan yaklaşımdan esinlenen üç aşamalı bir süreci önerdiği ifade edilmektedir. (Sevinç,2004,s.57)

Birinci aşama, Komisyon'un, Türk makamlarına piyasa kuruluşları ve sağlık kurallarının çeşitli veçheleri ile yönetim için gerekli tüm araçlar ve kurumlarla ilgili başlıca hukuki belgelerin envanterini sağlamasını ve Türkiye'nin ise, tarım politikasının anlaşılmasını sağlamak üzere, Komisyona gerekli bütün bilgileri vermesini içermektedir.

İkinci aşama, AB Ortak Tarım Politikası ile Türk tarım politikasının çeşitli veçheleri hakkında görüşmeleri öngörmektedir.

Üçüncü aşamada, çeşitli sektörlerde, AB Ortak Tarım Politikası ile Türk tarım politikası arasındaki farklılıkların bir özeti hazırlanacaktır.

Bu sürecin sonunda Türkiye'den, AB'ne Topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik bir çalışma programı sunması istenmektedir. Bu bölümde ayrıca, Topluluğun mali ve teknik yardımının, Türk tarımının yeniden yapılanması ve AB Ortak Tarım Politikasına uyarlanması için önemli bir unsur olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin Komisyon'a öncelikli önlemlerinin bir listesini takdim etmesi öngörülmekte ve söz konusu liste görüşüldükten sonra, teknik yardım programının hazırlanabileceği ifade edilmektedir.

Buna mukabil, Türkiye İçin Avrupa Stratejisi belgesine Türkiye tarafından hazırlanan ve Temmuz 1998 tarihinde AB tarafına iletilen cevapta da; Türkiye ile AB arasında tarım ürünlerinde de serbest dolaşımının sağlanabilmesini teminen Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum çalışmalarına AB'nin mali ve teknik yardım vermesinin beklendiği, uyum çalışmalarının ayrıntılarının tespiti amacıyla teknik düzeyde müzakerelere başlanılmasının uygun olacağı ve bu konuda izlenecek yöntemlerin açıkça tespitinin gerektiği hususları belirtilmektedir.

Türkiye İçin Avrupa Stratejisi belgesi kapsamında yukarıda belirtilen çalışmalar sürdürülürken, 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen Zirve Toplantısında ülkemize AB'ne katılmaya aday diğer ülkeler ile eşit koşullarda "aday ülke" statüsü tanınmıştır. Zirvede alınan kararlar uyarınca, Türkiye, AB'nin tam üyeliğe

aday ülkeler için geliştirdiği “Katılım Öncesi Strateji”ye dahil edilecek ve bu çerçevede Topluluğun genişleme perspektifi içerisinde Türkiye’ye yönelik mali desteği de tek bir şemsiye altında toplanacaktır. (Sevinç,2004,s.58)

Türkiye’nin Topluluk mevzuatına uyumu konusunda yapılacak çalışmaların koordinasyonu ve takibi amacıyla, Türkiye-AT Ortaklık Konseyi’nin 11 Nisan 2000 tarihli toplantısında alınan Karar uyarınca, farklı sektörler/konulara mahsus olmak üzere 8 adet Alt Komite oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Türkiye’nin tarım, balıkçılık ve ormancılık alanlarında mevzuat uyumunu sağlamak için gerekli tarama ve tespit çalışmalarını izlemek ve yönlendirmek amacıyla, “Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi” teşkil edilmiştir.

Türkiye, Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum yükümlülüğü çerçevesinde, kendi tarım politikası ihtiyaçları ve dünya tarımındaki gelişmeleri dikkate alarak, 2000 yılından itibaren tarımda yeniden yapılanma ve reform için kapsamlı çalışmaları başlatmıştır. Türkiye’nin tarımda yeniden yapılanma ve reform çalışmalarının, ilke ve politikaları, VIII. Kalkınma Planı’nda ve Türkiye’nin AB’ne tam üyeliği kapsamında oluşturulan Ulusal Programlarında, ana hatları ile şu şekilde yer almaktadır:

- Kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslar arası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması;

- Gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi;

- Piyasa fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları devreye sokularak, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarı;

- İnsan kaynakları başta olmak üzere, üretim faktörlerinin daha etkin kullanılması, verimliliğin artırılması, tarımla ilgili kuruluşlarda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurumsal hizmet akışında gözlenen sorunların giderilmesi, sektör içi kaynak dağılımında etkinlik ve rasyonel kullanımın sağlanması, üretici örgütlerinin güçlendirilmesi, tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması ve pazarlama ağlarının geliştirilmesi;

- Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının geliştirilmesi, tarımsal veri tabanını kullanan tarım bilgi sisteminin kurulması;

- Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla Risk Yönetimi araçları (sigorta sistemi, vadeli işlemler borsası v.b.) geliştirilmesi;

-
- Tarımsal gelişmede bölgesel nitelikli programların önemi nedeniyle Tarımda Sorunlu ve Öncelikli Üretim Alanlarının Tespit Çalışmaları çerçevesinde bölgesel özel programlar geliştirilmesi;
 - Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan Kırsal Kalkınma Projelerine ilişkin çalışmaların sürdürülmesi;
 - Kırsal alanda tarım-dışı sektörlere destek verilmesi ve kırsal sanayinin yaygınlaştırılmasının sağlanması ve tarımdan çekilecek nüfusa yeni istihdam imkanları yaratılması;
 - Tarımsal araştırma kurumları etkili bir yapıya kavuşturularak, çeşitli kurum, kuruluş ve üniversiteler tarafından yapılan araştırma faaliyetlerinde koordinasyon sağlanması;
 - Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli hammaddenin temini ile tarımsal sanayiye dönük sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması sağlanması;
 - Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda özleştirilmesi ve yeniden yapılandırılması;
 - Kamu tarafından yapılmakta olan bir kısım görevler üretici organizasyonlarına devredilmesi;
 - Tarımsal politikalar doğrultusunda dengeli ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanması;
 - Detaylı toprak etütlerinin ve toprak haritalarının yapılması ile toprakların kullanım ve korunmasına ilişkin bir Kanunun çıkarılması, kadastro çalışmalarının tamamlanması ve toprak veri tabanının oluşturulması sağlanarak Arazi Kullanım Planı hazırlanması;
 - Hayvansal ürünler üretimi geliştirilecek, toplumun hayvansal protein bakımından dengeli ve yeterli beslenebilmesini sağlamak amacıyla hayvan ıslahı, hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele ile kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretiminin artırılmasına, meraların ıslahına ve yayım hizmetlerine ağırlık verilmesi;
 - Su ürünlerinde sürdürülebilir üretimin artırılması amacıyla; doğal kaynakların rasyonel kullanımı sağlanacak, yetiştiricilik ve açık deniz balıkçılığı geliştirilecek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilecek ve kamuda etkin kurumsal bir yapının oluşturulması için gerekli düzenlemeler yapılması;

• Türkiye’de ormansızlaşma, çölleşme, toprak erozyonu, sel, heyelan ve çığ gibi afetleri önlemek amacıyla, ağaçlandırma, erozyon kontrolü, mera ıslahı ve sosyal ormancılık faaliyetleri geliştirilecek, gerçek ve tüzel kişilerin orman yetiştirme etkinlikleri desteklenmesi;

Türkiye’de konuyla ilgili mevzuat hazırlık çalışmaları Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından yürütülmekte, çalışmaların izlenmesi ile gerekli koordinasyonun sağlanması ise Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından yapılmaktadır. İlk aşamada Ortak Tarım Politikasının (OTP) temel unsurlarının Türkiye’de tesis edilmesine öncelik veren söz konusu çalışmalar, esas itibarıyla tarımsal destek alanında Türkiye’de ağırlıklı olarak kullanılan fiyat desteği sisteminin AB’nde kullanılan doğrudan gelir sistemi ile değiştirilmesi ve tarım ürünleri fiyatlarının Topluluk fiyatlarına yaklaştırmasının yanı sıra, kırsal kalkınma stratejilerinin oluşturulmasına yöneliktir. Bu kapsamda, 2001 yılında başlatılan doğrudan gelir desteği uygulamasına ilave olarak bir bölüm temel ve işlenmiş tarım ürünlerinde ihracat iadesi sistemine geçilmesi, tarımsal kredilerin azaltılması, arz fazlası bulunan ürünlerin alternatif ürünlerle ikame edilmesi, tarım kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması ve tarımsal işletmelerin özelleştirmesine dayalı projeler başlatılmıştır. Bununla eş anlı olarak, tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi amacıyla mülkiyet ve arazi tasarruf rejiminin ıslahı, toprak koruma ve muhafazası, drenaj ve sulama çalışmaları gibi arazi düzenlemesine yönelik tedbir ve faaliyetler de ülke çapında yürütülmektedir. Türkiye, bu alanda atılan adımlara ilave olarak, çiftçi kayıt sistemini oluşturmuş, hayvan ve bitki sağlığı konularında AB uygulamaları paralelinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Türkiye’nin Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyum çalışmalarında kısa ve orta vadeli öncelikler Katılım Öncesi Stratejinin en önemli aracı olan ve AB Bakanlar Konseyi’nce kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgelerinde de (KOB) yer almaktadır. İki Mart 2001 tarihinde, ikincisi Nisan 2003 tarihinde kabul edilen Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesinde (KOB) Türk tarım sektörünün altyapısının ve idari yapılarının güçlendirilmesine yönelik unsurlara ağırlık verilmektedir. Son olarak 14 Nisan 2003 tarihli Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesinde (KOB) yer alan ve tarımla ilgili olarak öngörülen çalışmalara ilişkin hükümler aşağıda belirtilmiştir.

Kısa Vadeli Öncelikler

Tarım

• Entegre İdari Kontrol Sisteminin kilit unsurlarından olan hayvan kimlik sisteminin oluşturulmasının tamamlanması, arazi parsel tanımlama sistemleri gibi diğer unsurlar için hazırlık çalışmalarının başlatılması

• AB kırsal kalkınma politikası ve ormancılık stratejisine giriş için önceliklerin belirlenmesi

• Hayvan sağlığına ilişkin çerçeve bir kanun ve ikincil mevzuatın çıkartılması, ilgili idari ve bilimsel yapıların, test ve kontrolden sorumlu birimlerin beşeri, teknik ve bilgi kaynaklarının güçlendirilmesi, mevzuatın etkin uygulanmasının sağlanması, hayvan hastalıklarını yok etme çalışmalarının hızlandırılması, muhtemel sorunlara ilişkin uygulama ve izleme kapasitesinin iyileştirilmesi.

• AB ile uyumlu bir Sınır Kontrol Noktaları sisteminin üçüncü ülkeler ile birlikte geliştirilmesi ve yürütülmesi amacıyla söz konusu noktaların belirlenmesi.

• AB'nin Hayvan ve bitki sağlığı müktesebatının iç hukuka aktarılmasına yönelik bir program kabul edilmesi, özellikle laboratuvar testleri olmak üzere bitkilerin korunmasına yönelik müktesebatın etkili bir şekilde uygulanması için idari, bilimsel ve teknik yapıların güçlendirilmesi; yerli üretime, bitki ve bitkisel ürün ithalatına ve gıda işleme tesislerine ilişkin denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi.

Balıkçılık

• Balıkçılık idare, denetim, pazarlama ve yapısal uyum mevzuatının AB müktesebatıyla uyumlaştırılması.

Orta Vadeli Öncelikler

Tarım

• Entegre İdari Kontrol Sisteminin oluşturulmasının tamamlanması.

• AB kırsal kalkınma politikası ile ormancılık stratejisinin uygulanması için gerekli idari yapıların kurulması

• Ortak piyasa düzenleri kurulması ve tarımsal piyasaların etkin bir şekilde izlenmesi için gerekli yasal temelin kabul edilmesi, idari yapılar ile uygulama mekanizmalarının kurulması

• AB müktesebatına uyumlu olarak, üçüncü ülkelere yönelik sınır kontrol noktalarında uygulanan sistemin iyileştirilmesine ilişkin bir plan ve takvimin sunulması.

• Gıda güvenliği ve denetimi isteminin yeniden düzenlenmesi ve güçlendirilmesi, AB gıda güvenliği Standardlarına uyum sağlanması amacıyla sistemin beşeri, teknik ve mali kaynaklarının iyileştirilmesi.

• AB'nin hijyen ve kamu sağlığı Standardlarının karşılanabilmesi için, gıda işleme tesislerinin modernizasyonuna yönelik, takvime bağlanmış bir iyileştirme planının oluşturulması ve ayrıca, test ve tanı tesislerinin kurulması.

Balıkçılık

• Balıkçılık idaresinin yeniden organize edilmesi ve idari kapasitesinin güçlendirilmesi; balıkçılık alanında yönetim, denetim, pazarlama ve yapısal uyumla ilgili uygulamaların AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi; müktesebata uyumlu bir bilgisayar destekli balıkçılık, tekne kayıt ve istatistiksel bilgi sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması.

Bu hususlarda kaydedilen gelişmeler AB Komisyonu'nun 2003 yılı Kasım ayında yayımlanan İlerleme Raporunda da yer almış olmakla birlikte, anılan raporda, çiftçilere doğrudan gelir desteği, çifti ve arazi kayıt sisteminde yapılmakta olan çalışmaların derinleştirilmesi gerektiği vurgulanmış, özellikle Türkiye'de önümüzdeki dönemde AB'nin Ortak Piyasa Düzenlemelerinin hayata geçirilmesi ve kırsal kalkınma stratejisi oluşturulması ihtiyacı üzerinde durulmuştur. Bitki ve hayvan sağlığı konusunda ise, Topluluğun bu konulardaki mevzuatının Türkiye tarafından üstlenilmesinin erken bir aşamada olduğu, çalışmaların kontrol ve denetleme sistemlerinin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu kaydedilmiştir.

1.3. Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecinde Tarımsal Alanda Yapması Gerekenler

Türk tarımının Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyumu, genel ekonomik ve sosyal yapı yanında tarım ile doğrudan ilgili olarak işletme yapısı, tarım ürünlerinin üretim ve tüketimleri, fiyat ve Pazar politikaları, dış ticaret, tarıma dayalı sanayiler, rekabet politikası, teknoloji kullanımı, üretici ve tüketici refahı, sosyal, bölgesel ve mali politikalar, mevzuat ve kurumsal yapılar başta olmak üzere pek çok konuda etkili olacaktır.

Türkiye'nin adaylık sürecini en iyi şekilde değerlendirerek tarımsal yapısını geliştirecek ve güçlendirecek tedbirleri alması, reformları gerçekleştirmesi ve Türk tarımını rekabet ortamına hazırlanması gerekmektedir. Bunun için Türk tarımında yapılan yeniden yapılanma ve reform çalışmaları;

AB'de olduğu gibi tarımla ilgili kuruluşların bir çatı altında toplanarak kalıcı, etkin ve kapsamlı bir tarım politikasının tek elden belirlenerek uygulanması. Bu amaçla kurulan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Müsteşarı başkanlığında görev yapacak "Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu" 10 Aralık 1999 tarihi itibarıyla göreve başlamıştır. Ayrıca, tarım sektöründeki yetki dağınıklığının giderilmesi amacıyla "Tarım Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı" ve "Tarım Çerçeve Yasası", doğal kaynakların korunması ve etkin kullanımının sağlanması amacıyla "Toprak, Sulama ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" tasarısı hazırlanmıştır. (www.tarim.gov.tr)

Tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun azaltılması. Kırsal alanda tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli tesisler kurularak, tarımsal üretimden bir kısım çalışanın buraya kaydırılması suretiyle istihdam sağlanması amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin AB'nde uygulanan benzer tarımsal destekleme sistemlerinin uygulanması. AB'nde son yıllarda gerçekleştirilen reformlar çerçevesinde tarımsal desteklemeler büyük oranda doğrudan gelir desteği esasına dayandırılmıştır. Türkiye'de, doğrudan gelir desteği ve çiftçi kayıt sistemi ile buna bağlı olarak Tarım Bilgi Sistemi oluşturulmuştur.

AB'ndeki Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA) benzeri bir fonun kurulması ve AB'nde olduğu gibi tüm desteklerin bu fondan yapılması. Tarım sektörünün desteklenmesine ve yönlendirilmesine yönelik finansman sağlanması için, AB'deki Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (FEOGA) benzeri bir "Tarım Fonu" oluşturulması planlanmaktadır.

AB'ndeki üretici birliklerine benzer yapıda üretici birliklerinin kurulması ve örgütlenmesi. Üretici birlikleri oluşturulması ve etkin bir yapıya kavuşturulmasına ilişkin "Tarımsal Üretici Birlikleri Yasa Tasarısı" hazırlanmıştır.

Tarımsal işletmelerin ekonomik olarak optimal büyüklüğe kavuşturulması. Tarımsal işletmelerin ekonomik olarak optimal büyüklüklerin belirlenmesi amacıyla proje kapsamında çalışmalar başlatılmıştır.

Hayvan ve bitki sağlığı şartlarının AB mevzuatında öngörülen seviyeye çıkarılması.

Gıda ve tarım ürünlerinin kalite ve standartlarının AB seviyesine yükseltilmesi. Türk Gıda Kodeksi çerçevesinde hazırlanan ürün kodeksleri, AB mevzuatına uygun olarak düzenlenmektedir.

Müdahale alımları yapacak olan kuruluşların belirlenmesi.

İç ve dış pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesi.

Bilgi ve teknolojiye erişim ve teknoloji kullanımıyla verimliliğin artırılmasına önem verilmesi.

AB içinde Ortak Tarım Politikasına uyum, Türkiye açısından son derece önemli yapısal değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Ülkemiz adaylık sürecini çok iyi değerlendirerek, tarımsal yapısını geliştirecek ve güçlendirecek reformları yapacaktır. Böylece Türk tarımı verimliliğini artırarak dünya piyasasındaki rekabet ortamına hazırlanacaktır.

SONUÇ

Türkiye’de uygulanan geleneksel tarım politikaları ile bu politikaları kullanan araçlar artık yeterli olmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin dünyadaki gelişmelere ayak durabilmesi için yeni tarım politikalarına yönelmesi gerekmektedir.

Türkiye’de tarımsal sektörün canlılığını sürdürebilmesi için devlet tarafından çiftçinin desteklenmesi gerekir. Devlet tarım ürünlerinin pazarlanması konusunda üreticiye yol gösterip, Pazar alanları oluşturulmasında öncülük etmelidir.

Bununla birlikte Türkiye’de yakın geçmişte başlatılan kapsamlı tarım reformu programı uyum açısından umut vericidir. Bu reform kapsamında Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu’nun oluşturulması, 39. Türkiye AB Ortaklık Konseyi kararı doğrultusunda ise Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi’nin kurulması son dönemde atılan önemli adımlardır.

Ayrıca, Dünya Bankası’nın Yapısal Uyum Kredisi çerçevesinde öngörülen ve IMF ile imzalanan standby anlaşması uyarınca da Türkiye’de tarım reformu çalışmaları hızlandırılmıştır. Söz konusu reform uyarınca fiyat desteği yerine düşük gelirli çiftçilere doğrudan gelir desteği sağlamaya yönelik program sürmektedir. Reformun öngördüğü bilgisayarlı veri tabanı sistemine de 2002 yılında geçilmiştir. Ayrıca yeni yürürlüğe giren “Hayvancılığın Desteklenmesi Kararnamesi” ile “Alternatif Ürün Projesi” diğer önemli girişimlerdir.

Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde önündeki en zorlu alanlardan biri olan tarım sektöründe çalışmalar, öncelikle bir uyum stratejisi gerektirmektedir. Bu süreçte bir kısmı uygulanmaya başlamış önemli projeleri kapsayan Tarım Reformu’nun, dinamik bir yapısı olan Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyumun dikkate alınarak sürdürülmesi son derece önemlidir. Bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalarda Türkiye’nin iç finansman kaynaklarını tek bir çerçevede bütünleştirmesi inkar edilemez bir yarar sağlayacaktır. Ancak, AB’nin de bu çalışmalar için Türkiye’ye teknik ve mali destek sağlaması son derece faydalı olacak ve uyum sürecini hızlandıracaktır.

Mevcut durumun iyileştirilmesi için yasal düzenlemeler dahil, bir dizi önlemin alınması yanında, dünya ve özellikle aday konumunda olduğumuz Avrupa Birliği ile uyum sağlayabilecek, tarım sektörünün yapısal sorunlarına çözüm getirebilecek, etkin alternatif politikaların ve bu politikalara destek olabilecek hukuksal altyapının oluşturulması amacıyla çalışmalar sürdürülmelidir.

Türkiye AB üyeliğine tarihinde hiç bu kadar yaklaşmamıştır. Ayrıca AB üyeliği hiç bu kadar hazır da olmamıştır. Şimdi Türkiye’nin AB üyeliğinin gerçekleşme tarihini bir anlamda Türkiye’nin göstereceği performans tayin edecektir. Bu açıdan önümüzdeki yıllar çok önemlidir. Dolayısıyla, bugün bulunduğumuz nokta, tarihi bir

dönüm noktası niteliğindedir ve bütün Kamu kuruluş ve kurumlarının bu önemli noktanın bilincinde olarak ülkemizi elbirliğiyle AB üyeliğine ulaştırmak için üzerine düşen görevleri yerine getirmesi önem arz etmektedir.

Sonuç olarak denebilir ki; AB'nin ortak tarım politikası; bir yandan amaçlarına önemli ölçüde ulaşırken, bir yandan da bazı istenmeyen sonuçlara yol açmıştır. Ancak AB bu sorunları, zamanında belirlemeyi ve politikada gerekli değişikliği yapmasını da bilmiştir. Ayrıca AB deneyimi göstermiştir ki tarım kesimindeki hedeflere ulaşmak için, en dengeli yaklaşım; "fiyat indirimleriyle üretim denetiminin bir arada uygulandığı" yaklaşımdır.

Türkiye'nin tarım politikasına karar verenler; AB'nin bunca yıldır geçirdiği bu deneyimleri inceleyerek iyi değerlendirmeli, hem tarımsal politikamızın en etkin şekilde oluşturulması, hem de Türkiye'nin, gelecekte AB'ne sağlıklı bir şekilde katılması bakımından gerekli dersleri almalıdırlar.

KAYNAKÇA

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (AKTT): Gündem 2000: Genişleme-1999 Yılı Aday Ülkeler İlerleme Raporları, Ankara, 1999

BENLİ, Kaan: "Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikasına Küresel Bir Eleştiri" İzmir, 2004

CEYHAN, Haluk: "İsletmeler Yönünden Türkiye-Avrupa Birliği Gümrük Birliği", İKV Yayınları, İstanbul, 1999

DEMİR, Osman: "Gümrük Birliği'nin İki Yılı", Dış Ticaret Dergisi, Sayı:11, Yıl:3, Ekim 1998

SEVİNÇ, Derya: "Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Avrupa Birliğindeki Geleceği", TÜSİAD, İstanbul, 2004

ÖNCEL, Mualla: "Avrupa Ekonomik Topluluğunda Vergi Uyumlaştırması" Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1998

ULUDAĞ, Ramazan: "Avrupa Topluluğu ve Türk Vergi Sisteminin Topluluk Modeline Uyumu", Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayınları, No: 1988/302, Ankara, 2001

YILDIRIM, Ali Ekber: "Avrupa Birliği'nde Tarımsal Destekleme ", Dünya Gazetesi, 06/07/2000

TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı - <http://www.tarim.gov.tr>